

Biologiya üzrə VII siniflərdə təlim ekskursiyalarının təşkili və aparılması problemi

Əsmər Əskərova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

E-mail: eskerovaesmer96@gmail.com

Rəyçilər: ped.ü.e.d., prof. Ə.M. Hüseynov,
b.ü.f.d., dos. T.Q. Abdullayeva

Açar sözlər: tədqiqat, ekskursiya, müşahidə, dərs, praktik işlər

Ключевые слова: исследование, экскурсия, наблюдение, урок, практическая работа

Key words: research, excursion, observation, lesson, practical issues

Təlim tərbiyə işinin əsas formalarından biri də təlim ekskursiyalarıdır. Təlim ekskursiyaları orta məktəb proqramına uyğun şəkildə təşkil edilir. Ekskursiyaların təşkil olunacağı ərazilər müxtəlif ola bilər. Təlimin bu formada təşkili şagirdlərdə məntiqi təfəkkürün inkişafına, keçirilən və gələcəkdə keçiriləcək mövzuların möhkəmlənməsinə, şagirdlərin fiziki sağlamlığına, onlarda elmi dünyagörüşünün formalaşmasına xidmət edir. Bununla yanaşı şagirdlərə əmək tərbiyəsi, etik, estetik tərbiyə aşılanır. Şagirdlərdə təbiətə məhəbbət hissi yaranır, eyni zamanda onlarda kolleksiya və herbari düzəltmək kimi bacarıqlar formalaşır.

VII sinif dərsliyinin təhlilinə əsasən deyə bilərik ki, burada bir çox mövzular üzrə təlim ekskursiyaları təşkil oluna bilər. Mövzuların məzmununa əsasən şagirdləri muzey, park, meşə kimi ərazilərə aparmaq olar. VII sinif dərsliyində “Ali sporlu bitkilər. Mamırlar şöbəsi”, “Qıjıkimilər. Qıjıların çoxalması”, “Çılpaqtoxumlular şöbəsi”, “Örtülütoxumlular şöbəsi. İkiləpəlilər sinfi”, “Yaşadığınız diyarın dərman bitkiləri”, “Göbələklər aləmi. Papaqlı göbələklər”, “Göbələklərin müxtəlifliyi”, “Həşəratlar sinfi”, “Balıqların müxtəlifliyi”, “Balıq ehtiyatlarının qorunması”, “Suda-quruda yaşayanlar sinfi”, “Sürünənlər sinfi”, “Quşlar sinfi”, “Məməlilər sinfi” mövzuları üzrə təlim ekskursiyaları təşkil oluna bilər.

Məqsəddən asılı olaraq təlim ekskursiyalarının 3 əsas tipi vardır:

1. Giriş ekskursiyaları – mövzudan əvvəl keçirilir, mövzuya maraq oyatmaq məqsədi daşıyır. “Çılpaqtoxumlular şöbəsi”, “Örtülütoxumlular şöbəsi”, “Göbələklər aləmi”, “Xordalıqlar tipi” mövzular üzrə giriş ekskursiyaları təşkil edilə bilər.

2. Cari ekskursiyalar – mövzu öyrənilən zaman təşkil olunur və nəzəri bilikləri möhkəmlətmək məqsədi daşıyır. “Həşəratların müxtəlifliyi və təbiətdə rolu”, “Balıqların ehtiyatlarının qorunması”, “Quşların əhəmiyyəti”, “Məməlilərin ekoloji qrupları” mövzuları üzrə cari ekskursiyalar təşkil etmək olar.

3. Yekun ekskursiyaları – mövzular öyrəniləndən sonra keçirilir, mövzuları yoxlamaq, yekunlaşdırmaq, öyrənilən bilikləri sistemləşdirmək məqsədi daşıyır. “Canlı orqanizmlərin müxtəlifliyi”, “Qıjıkimilərin əhəmiyyəti”, “Sürünənlərin müxtəlifliyi və əhəmiyyəti”, “Nadir və nəslə kəsilmək təhlükəsi olan yerli faunanın mühafizəsi” mövzuları üzrə yekun ekskursiyaları təşkil oluna bilər.

Müasir dərslərin təşkilində təlim ekskursiyalarına geniş yer verilməlidir. Çünki ekskursiyalar dərslə həyat arasındakı əlaqənin yaradılmasında mühüm rol oynayır. Biologiya dərslərinin təşkilində ekskursiyalara xüsusilə geniş yer vermək lazımdır. Çünki biologiya

təbiət elmlərinə aiddir. təlimin bu formada təşkili şagirdlərdə müşahidə və müqayisə etmək, əməkdaşlıq, tədqiqat aparmaq, öz fikrini əsaslandıraraq müstəqil qərar qəbul etmək bacarıqları formalaşır.

VII sinifdə “İkiləpəlilər sinfi. Xaççiçəklilər və gülçiçəklilər fəsiləsi” mövzusu üzrə ekskursiyanın təşkili.

Hazırlıq mərhələsi. Bu zaman şagirdlər dərslərdən “İkiləpəlilər sinfi. Xaççiçəklilər fəsiləsi” mövzusunda nəzəri bilikləri təkrar edirlər. Müəllim ekskursiya planını hazırlayıb, obyektə tanış olur və marşrutu müəyyənləşdirir. Ekskursiya AMEA-nın Mərkəzi Nəbatat Bağına təşkil olunacağı planlaşdırılır. Bu haqda əvvəlcədən şagirdlərə məlumat verilir. Müəllim eyni zamanda şagirdlərə ekskursiya vaxtı öyrəniləcək obyektlər haqqında da məlumat verir. Ekskursiyanın keçiriləcəyi vaxt müəyyən olunur. Yaxşı olar ki, müəllim əvvəlcədən ekskursiya ərazisinə baş çəksin.

Ekskursiyanın keçirilməsi. Şagirdlər bu zaman ekskursiya obyektində müşahidələr aparırlar. Onlar xaççiçəklilər və gülçiçəklilər fəsiləsinin nümayəndələri, onların müxtəlifliyi ilə tanış olub, müşahidə aparırlar. Eyni zamanda öz qeydlərini edib, verilən cədvəl doldururlar.

Şagirdlər canlı materiallar toplayırlar. Xaççiçəklilər və gülçiçəklilər fəsiləsinin nümayəndələrinin morfoloji quruluşu haqqında cədvəl tərtib edirlər:

	Xaççiçəklilər Fəsiləsinin Nümayəndəsi	Xaççiçəklilər Fəsiləsinin Nümayəndəsi	Gülçiçəklilər Fəsiləsinin Nümayəndəsi	Gülçiçəklilər Fəsiləsinin Nümayəndəsi
Bitkinin boyu sm				
Gövdənin uzunluğu sm				
Yarpağın uzunluğu sm				
Kökün uzunluğu sm				
Çiçək qrupu				

Şagirdlər müşahidə obyektlərinin vegetativ orqanlarının formasını, uzunluğunu müqayisə edirlər, generativ orqanları fərqləndirirlər. Onlar xaççiçəklilər və gülçiçəklilər fəsiləsinin nümayəndələrini müşahidə və müqayisə edirlər.

Yekun mərhələ. Təlim ekskursiyasının bu mərhələsi müxtəlif formalarda təşkil oluna bilər. Belə ki, şagirdlər xaççiçəklilər və gülçiçəklilər fəsiləsinin nümayəndələrindən herbari və kolleksiyalar hazırlaya bilərlər. Həmçinin müşahidə obyektləri və ərazisi haqqında təqdimatlar hazırlayıb, esselər yazı bilərlər.

Dərslərin ekskursiya formasında təşkili şagirdlərin müasir tələblərə uyğun şəxsiyyət kimi formalaşmasında mühüm rol oynayır. Onlarda nəzəri bilikləri əyani formada praktik tətbiq etmə bacarığı formalaşır.

Məqalənin aktuallığı. Müasir dövrdə təlimin əsas məqsədi elmi dünyagörüşlü, yüksək intellektual səviyyəsi olan şəxsiyyəti formalaşdırmaqdır. Bu cəhətdən təlim ekskursiyaları

təbiət fənlərinin tədrisində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki təlimin bu formada təşkili şagirdlərə nəzəri bilikləri praktikada tətbiq etmə bacarığı formalaşdırır.

Məqalənin elmi yeniliyi. “Biologiya üzrə VII siniflərdə təlim ekskursiyalarının aparılması problemi” mövzusu ilk dəfə işlənmişdir. Təlim ekskursiyalarının keçiriləcəyi mövzular və ərazilər araşdırılmışdır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalənin doktorant və dissertantlar, magistrantlar, biologiyanın tədrisi metodikası üzrə tədqiqat aparən şəxslər, xüsusilə də müəllimlər üçün faydalı olacağı düşünülür. Düşünürəm ki, onlar təlimin digər təşkil formalarına, xüsusilə də təlim ekskursiyalarının tədris imkanlarına digər prizmadan yanaşmağa cəhd edəcəklər, onun mahiyyətini anladıqdan sonra isə bu prosesi həyata keçirməyə daha ciddi yanaşacaqlar.

Ədəbiyyat

1. Hüseynov Ə., Abdullayeva T., Biologiyanın tədrisində müasir metodologiya. Bakı, 2012.
2. Seyidli Y., Əhmədbəyli X., Əliyeva N. Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün dərslik. Bakı, 2013.
3. Hacıyeva G., Biologiyanın tədrisi metodikası. Bakı, 2018.
4. İnternet resursları

A. Аскерова

Задача по обучению и организации учебных экскурсий, но биологии для учащихся 7-го класса

Резюме

Статья посвящена обучению и организации обучающихся экскурсий для учащихся 7-го класса по биологии в общеобразовательных школах. В статье рассматривается важность учебных экскурсий, исследуемых экскурсионных направлений, материалов, сделанных экскурсиями для учащихся.

A. Askarova

Problem on educating and organizing of training excursions on biology for the 7th form students

Summary

The article is devoted to educating and organizing of training excursions for the 7th form biology students at general education schools. The importance of training excursions, researched excursion destinations, materials made by excursions for the 6th form students are taken into consideration on the article.